

Н. Гартман одним з перших відчув тенденцію пробудження метафізики, яке мало місце в європейській культурі на поч. ХХ ст. як реакцію на беззмістовність неокантіанства, позитивізму, прагматизму.

Петрушенко Оксана Петрівна

*Кандидат філософських наук,
доцент Львівського національного медичного університету
імені Данила Галицького*

УТОПІЯ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ XX-XXI СТ.

Однією з особливостей сучасного розвитку філософії є її звернення до таких тем, які у класичний період розвитку не вважалися філософськими. Йдеться про окреслення понять *повсякденність* та *життєвий світ*, відповідальність, про екологічну, біоетичну проблематику. Ще на початку ХХ століття звернення до незвичних, нетрадиційних тем виглядало як примха автора. Але на кінець ХХ ст. ці примхливі епізоди виливаються у досить помітну тенденцію розвитку сучасної філософії. Однією з таких тем стає утопія. У XVII–XIX ст. утопізм існував як самостійний напрямок літературної творчості та суспільно-політичної думки, проте філософи ставилися до цього напрямку насмішкувато-критично. Так, представники класичної німецької філософії не впускають поняття утопії до своїх філософських концепцій, а марксизм, вважаючи себе наступником гегелівської філософської традиції, критикує утопізм та стверджує, що його долає. У ХХ ст. відбувається осмислення утопії через призму філософського дискурсу, спостерігається прагнення окреслити значення утопії у духовному житті суспільства, у процесах мислення.

Першими в цьому контексті слід згадати ідеї М.Вебера щодо *ідеальних типів* суспільства: він говорив про можливість та доцільність створення образу ідеального типу суспільства; зазначав, що такий підхід корелюється з практикою природничих наук, які створюють ідеальні об'єкти, що мають задані параметри та володіють певним ступенем досконалості (ідеальний газ). М.Вебер називає утопію варіантом *ідеального типу*. Тобто утопія за своєю сутністю – це деяка ідеальна конструкція, яка співвідноситься з дійсністю і може застосовуватися як інструмент для виділення найтипівіших елементів дійсності та конструювання належного стану справ.

Е.Блох у «Тюбінгенському вступі до філософії» говорить про такий елемент у свідомості суспільства, як випередження. Розмірковуючи про Завтра і Сьогодні, частина суспільства схильна залишатися переважно в минулому (Е.Блох зазначає, що досвід нацизму вказує на багаточисельність даної групи – звичай батьків, земля і кров стали привабливим гаслом для великої кількості представників народу.) Проте інша частина суспільства дивиться вперед, мріє про певні зміни соціального життя; у такому випадку утопія постає сміливим кидком погляду у бажане майбутнє та може стимулювати прагнення його здійснити.

У зв'язку з аналізом поняття відповідальності в умовах сучасних глобалізаційних процесів феномен утопії розглядає Г.Йонас у праці «Принцип відповідальності. Досвід етики для технологічної цивілізації». Розглядаючи контекст планування бажаного або належного майбутнього, Г.Йонас підкреслює, що таке планування в період функціонування глобалізаційних процесів повинно враховувати не лише бажання та можливості людей і спільнот, а й реальні можливості функціонування екосистеми землі. У праці Ю.Габермаса «Про людську гідність та реалістичну утопію прав людини» йдеться про ситуацію, коли права людини, трактовані по різному в різних культурних регіонах, можуть в певних випадках перетворюватися на утиски цих прав. Тому за Ю.Габермасом права людини являють собою *реалістичну утопію*.

Американський соціолог Е.Гідденс у середині 90-х рр. ХХ ст. запроваджує термін *утопічний реалізм* з наступним значенням. Можна приймати соціальну дійсність такою, якою вона є, але тоді людина лишається лише спостерігачем, що майже неможливо в умовах реального життя. Людина за своєю природою є істотою рефлексивною та контрфактичною, її думка орієнтована на майбутнє. Навіть намагаючись сприймати дійсність реалістично, людина намагається визирнути за межі фактів, прокреслити траєкторію подальшого руху. У даному контексті термін утопізм вживається у значенні, близькому до веберівського ідеального типу.

На думку Е.Гідденса, утопізм, застосований сам по собі, створює певні ризики. За сучасних умов утопізм, який ґрунтується лише на почутті гідності та на радикальній залученості, може створювати небезпеку для суспільства. Тому необхідним є утопічний реалізм, який задовольняє певні антропологічні вимоги. Він покликаний встановити баланс між життєвою політикою, як сукупністю обов'язань та дій, що пов'язані з можливостями задовільного життя для всіх, де немає *інших*, та визвольною політикою, яка прагне до реалізації ідей справедливості і рівності.

Отже, філософські обговорення утопії не вилучають її не із філософії, не із життя.